

ארץ שומרון

הכינוס הארצי השלושים
לידיעת הארץ

הביא לדפוס
יוסף אבירם

החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה
ירושלים תשל"ד

בטחון והתיישבות בשומרון

מאת

אלוף רחבעם זאבי

“המשולש המסוכן”

ארץ שומרון, המשמשת נושא מרכזי בדיוני הכינוס הזה, היתה מוכרת ב“סלנג” הבטחוני של היישוב הקטן שלנו בשם אחר; קראנו לאזור הזה “המשולש”. אינני יודע מתי נתחדש השם הזה, האם במאורעות תרצ“ו או קודם לכן, וייתכן שחיילים בריטיים המציאו את הכינוי הזה לארץ שומרון והוסיפו לו תואר “המשולש המסוכן”...

מקורו של השם בודאי על שום צורת המשולש, ששלושת הקדקים שלו הם שלוש הערים הראשיות של שומרון: שכם, ג'זין, וטול-כרם; שלוש ערים וארץ לא נודעת ביניהן. ארץ הררית, עם גיאיות ומערות, מטעי זיתים וחורשות עצי סרק, ארץ משוללת קווי תחבורה מתוקנים (אז!). בקיצור — ארץ אידיאלית למסתור ולארגון פעולות של מורדים וליסטים.

בטעות מייחסים את תחילתן של מאורעות תרצ“ו (1936) לימי הדמים שנתרחשו בחודש ניסן של אותה שנה ביפו. האמת היא כי שלושת החללים הראשונים שלנו בפלו בשומרון. הראשון היה משה רוזנפלד, סמל במשטרת המנדט שנרצח על הגלבו, בחודש מרחשון תרצ“ו; הבא אחריו היה אברהם גלותמן, ממיסדי נהלל, שנרצח בסביבת קלקיליה באדר תרצ“ו; לאחר מכן כאשר נרצח ישראל חזן בכביש טול-כרם — שכם, בין מחנה האסירים נור א-שמס והכפר ענבתה, התחילו מאורעות הדמים באים ברציפות ובתכיפות זה אחר זה.

אחד הכבישים החיוניים ביותר ליישוב היהודי בימים ההם, היה כביש יפו — חיפה, שהתפתל בין הרי שכם בדרך מטול כרם לג'זין ומשם לעפולה ולחיפה. חלפו שנים רבות והממשלה הבריטית, מחמת שיקולים תמוהים, סרבה לסלול את הכביש הקצר מיפו לחיפה לאורך שפלת החוף. ייתכן שרצתה לשמור על זכויותיה של רכבת המנדט המפורסמת וחששה מפני תחרות תנועת האוטובוסים. והישוב היהודי נאלץ איפוא לשמור על הקשר עם חיפה ועם כל יישובי הצפון אגב שימוש בכביש הרה סכנות זה, שעבר בארץ שומרון.

מושג נוסף מן הימים ההם הן “הכנופיות”, לידתן היתה בנוף הזה. כנופיות של ליסטים היו מאז ומתמיד בחברה הערבית, אבל הכנופיה הפוליטית המבצעית הראשונה היתה כנופיתו של שייך עז אל-דין אל קאסם, שתחום פעולתו היה בין ג'זין לשכם. “ספר ההגנה” מתאר זאת כך: “אזור זה היה מרכז להתפתחותן וגידולן של הכנופיות, הן משום קנאותם של תושביו לדתם וללאומיותם, הן משום נטייתם למעשי בריונות, והן משום מבנה שטחו ההררי, יערותיו וחורשותיו המרובים”.

זכור לגנאי גם פחרי עבד-אל-האדי מכפר עראבה, שהיה שודד דרכים ורוצח ועמד בראש הכנופיות של אזור ג'נין.

למעשה היתה מלחמת הכנופיות בצבא הבריטי, בעלת אופי עממי; כאשר הכנופיות היו יוצאות לפעולות — היו מצטרפים אליהם רבים מבני הכפרים למשך זמן הפעולה, וחוזרים לאחר מכן לכפריהם (השיטה הקרויה בערבית פועה). גם הספקת המזון לכנופיות היתה מוטלת על הכפריים, שעשו זאת באמונה. הצטיינו בכך הכפריים של אזור שכם.

הדגשתי את שיתוף הפעולה בין הכנופיות לתושבים, כדי שיובן לאתר מכן, כי אחד מסודות הצלחתנו בחיסול הטרור הוא בהפרדה שבין האוכלוסיה למחבלים. הצבא הבריטי ריכז באזור זה אלפים רבים של חיילים וניהל כאן מלחמה ארוכה וקשה על בטחון התחבורה ואבטחת השלטון. קשייהם של הבריטים גבעו מכמה סיבות:

א. הפעילות הצבאית-מבצעית לא היתה משולבת ומתואמת עם הפעילות הממשלתית של השלטון האזרחי.

ב. הבריטים פעלו בנוף זר ובלתי מוכר להם.

ג. הבריטים איפשרו לכנופיות ליצור לעצמם אזורי שליטה עצמאיים, שמתוכם יכלו הערביים לצאת לפעולות מלחמתיות ולשוב אליהם ולמצוא בהם מסתור, לאחר ביצוע הפעולות. כדאי אולי להאזין לדבריו של בריגדיר (תא"ל) סימסון, סגנו של גנרל דיל:

"כנופיות מזוינות היו כאן ונעו כרצונן, שלטו על הכפרים ומצאו בהם את אספקתם. מבסיסהם אלה יצאו להתקיף את באי כוח השלטון הבריטי או את היהודים במושבותיהם המפוזרות. למעוזים אלה היו חוזרים לנוח בבטחה, בלי כל הפרעה, אלא אם כן פרצו לאזור לזמן מה כוחות צבא, גם במקרה זה היו מוזהרים תמיד בעוד מועד ויכלו להתחמק מן המקום עד ששככה פעולת הצבא. אז חזרו למקומם בשלום."

ד. הבריטים לא חסמו את מעברות הירדן, ששימשו כצינור החיים לאספקת נשק לפעולות הטרור.

ה. פעולותיו של הצבא הבריטי הופרעו וחובלו על ידי השלטונות האזרחיים, שמטעמים פוליטיים דאגו להמציא הוראות מגבילות ומפריעות לפעולות הצבאיות, עד כדי חבלה במלחמה האנטי-טרוריסטית.

לאחר מלחמת ששת הימים, כאשר נאלצנו להלחם בתופעת הטרור בארץ זו, למדנו מנסיונותיהם של הבריטים ויישמנו כמעט את כל הלקחים מפעולותיהם.

קאוקג'י, המפקד העליון של המרד בפלשתינה, אשר נתן תנופה ואופי צבאי לפעולת הכנופיות, הביא איתו מתנדבים רבים מהארצות השכנות והקים את ריכוזי ג'יכ כאן בשומרון.

בדיוק לפני 35 שנים, בסוף חודש ספטמבר 1936, החל הצבא הבריטי באופנסיבה גדולה לחיסול הכנופיות של קאוקג'י, אשר קנה לו אחיזה באזור זה ובנה לעצמו מעוזים בארץ שומרון.

הצבא הבריטי, שהגיע לנמל חיפה, הוסע דרומה בכביש הדמים דרך ג'נין וטול-כרם ונאלץ להלחם על חופש התנועה בציר הזה. הצבא הבריטי נכנס לפעולה בקנה מידה נרחב; תפש גם את מעברות הירדן וכמעט והצליח לחסל את קאוקג'י, אלא שבאותה שעה ניתנה לצבא הוראה להפסיק את פעולותיו ולהניח לקאוקג'י להמלט (כדי שנושוב ונפגוש בו שוב בתש"ח...). וספר ההגנה מסכם ואומר: "כך קלקלו עושי הפוליטיקה הבריטיים את הישגיהם של אנשי הצבא".

שומרון בלי יהודים

ההתיישבות היהודית החדשה לא חדרה אל ליבה של ארץ שומרון, לא הצלחתי לעמוד על סיבותיה של תופעה זו. הרי ההתיישבות הלכה אל אזורים מבודדים ומרוחקים יותר (הגולן!). הקשר האמוציונלי שלנו לנופים האלה הוא מובהק ועמוק. אולי ניסו לרכוש אדמות ולא הצליחו בשל הלאומנות המאפיינת את התושבים? ואולי בשל הצפיפות היחסית של הישובים הערביים? זהו נושא הראוי לחקירה. תהא הסיבה מה שתהא — הגענו לתש"ח בלי נוכחות יהודית בשומרון, פרט ליישורי-בים היהודיים שבשולי האזור: בעמקים מצפון ובשפלת החוף ממערב. ואכן, שם עמד גבולנו בתקופת בין המלחמות ואילו גופו של השומרון נפל כפרי בשל בידי קלגסי הלגיון, שספחוהו לממלכת ירדן. ומי מאתנו יכול לנחש ולהעריך כיצד היו מתפתחים הדברים אילו היתה קיימת התיישבות יהודית גם בחבל ארץ זה?

שומרון לאחר מלחמת ששת הימים

מלחמת ששת הימים החזירה אותנו גם אל ארץ שומרון. בשבועות הראשונים שקטה הארץ מכוחו של הלם התבוסה הערבית. אך מהר מאוד החלו אירגוני המחבלים באי-רגון הפעילות החבלנית, תוך כדי הישענות על רובדי אוכלוסיה רחבים בשטחים הכבושים, ע"פ התאוריות המרכסיסטיות המיובאות ממרחקים. הם ניסו לשלב טרור עם פעולת מרי אזרחי וקיוו להתבסס על גורמי היסוד שפעלו כאן היסטורית: שטח מתאים ואוכלוסיה לאומנית.

שכם

כדי להבין את הצלחת הממשל הישראלי במשך חמש שנים בשומרון (כמו בשטחים האחרים), כדאי שנתעכב קמעא בשכם ונכירה. בירתה הבלתי מעורערת של השומרון היא שכם. מיקומה הגיאוגרפי, עושרה הכלכלי והמסחרי, מעמדם הסוציופוליטי של משפחותיה, הקנו לה מעמד מיוחד בתקופה העות'מנית ובתקופת המנדט. שכם היתה תחנה קבועה בדרך לזמשק, וקשריה עם צפון עבר הירדן היו הדוקים ביותר, הן במישור הכלכלי והן במישור המשפחתי-פוליטי.

בתקופת המנדט היתה שכם מרכז פוליטי חשוב, מעמדה של שכם התחזק עוד יותר לאחר מלחמת השחרור, כאשר בנתקו ג'נין וטול-כרם מן ה"הינטרלנד" הטבעי שלהן ממערב, ונוקקו לתלות מוחלטת בשכם מבחינה פוליטית כלכלית וחברתית. כהיום החברתיים בטול-כרם וג'נין נשתמר האופי המסורתי במסגרת החמולה,

כפי שהוא אופייני לערים חקלאיות, אבל בשכם, חיי החברה מגוונים הרבה יותר מבחינות שונות. שכם, מבחינת המבנה החברתי-כלכלי שלה, היא הרבה יותר אורב-אנית מטול-כרם או ג'נין. בשכם קיים מסחר מפותח, תעשייה ומלאכה מפותחים (יחסית), מוסדות חינוך על תיכוניים (וביניהם מכללת נג'אח הידועה) ועוד. מבנה כלכלי ותרבותי מגוון זה החיש את תהליכי התמורה החברתית לצידם של הגושים החמולתיים הגדולים, נתבצר מעמדן של שכבות נרחבות של בעלי מקצועות חופשיים, ביורוקרטיה, יזמים, סוחרים ואחרים, שכבות שאינן כפופות למסגרת החמולתית. שכם קלטתה גם הגירה רבה מן הכפר, שסייעה ליצירת "מעמד פועלים" מאורגן ומפותח יותר מאשר במקומות אחרים באזור.

שכם שימשה כמרכז חשוב לפעילות פוליטית אף בתקופת השלטון של ירדן: במאורעות 1957-1958, נערכו בה הפגנות אחרי פעולת צה"ל בסמוע וכיו"ב. מבין משכילי שכם נתלקטו פעילי המפלגות הבינערביות החשובות: מפלגת הלאומנים הערבים, הבעת', הקומוניסטים וכו'.

המציאות שנוצרה בשומרון אחרי מלחמת 1967, שינתה במידה מסויימת את מערכת היחסים בין שלושת קודקודי המשולש של שומרון: שכם, טול-כרם וג'נין. הגבול מערבה נפתח, וטול-כרם, ג'נין ושכם סוחרות עם ישראל. תופעה זו החלישה את התלות הכלכלית של טול-כרם וג'נין בשכם, והגבירה את תודעת האינטרס המקומי בשני קודקודי המערביים של המשולש. אעפ"כ נשארה שכם במעמד קובע, בדיון על נושאים לאומיים. עיני המנהיגים המקומיים בערים ובכפרים נשואות לשכם כדי לדעת כיצד לנהוג. בכל ענין בעל חשיבות בינערבית: בתגובות פוליטיות, בשביתות, בהשתתפות בבחירות וכיו"ב.

שכם היתה המרכז לפעולות חבלה ומרי. ארגוני המחבלים שאפו להגיע למצב דומה לזה שהיה שורר בעיר במאורעות תרצ"ו, כאשר האוכלוסיה שיתפה עמם פעולה וניתן היה לקיים בה בסיס רחב של פעולת התנגדות ("המרד" כפי שכונה על ידי הערבים), והחוליות המבצעיות היו מוצאות להן מסתור ומחסה ב"עיר האנור-שי" של העיר. מטרה נוספת של המחבלים היתה להפריע את נסיונות הממשל ליצור קשרים כלכליים וחברתיים בין האזור לבין ישראל. הם עשו נסיון להקים גופים מחתרתיים, כמגמה להגביל את חופש הפעולה של מועצת העיר והנכבדים. העיר מצאה את עצמה נתונה ללחצים כבדים מצד ארגוני החבלה ועושי דברם בשומרון — מחד ומצד ממשלת ירדן — מאידך. שניהם מתחו עליה בקורת על שנסתה לנהל את החיים האזרחיים בעיר ולהעלות את רמת השירותים, תוך הזדקקות לעזרת הממשל הישראלי. על רקע לחצים אלה התפטר ראש העיר דאז, חמדי כנען; במקומו נתמנה לראשות העיר, לפי המלצת המועצה, חאג' מעזון אל מצרי, בן למשפחה שכמות מכובדת, תעשיין וסוחר חשוב, המקובל על הכל.

ככל שנצטמצמו פעולות החבלה באזור השומרון נשתפר המצב הכלכלי של האזר-כלוסיה ונתרחב המגע עם ישראל. מעמדם של האלמנטים שהטיפו להמנעות מקשרים עם ישראל נחלש והתחזק כוחה של המנהיגות, שהביעה את נכונותה להשתלב במצב-אות הקיימת בישראל, תוך שמירה על עמדותיה הלאומיות הבסיסיות. הסיסמא של

"צמוד" דהיינו העמידה האיתנה, תוך דגש על העמדה השלילית, כלומר, דחיית שיתוף פעולה עם השלטונות, שמיד לאחר המלחמה קבעה המנהיגים בתורת כלל, בשנתה במשך הזמן. היא פינתה את מקומה לגישה של "צמוד" חיובי, כלומר, פעולה למען פיתוח האוכלוסיה והעלאת רמת החיים שלהם בשיתוף פעולה עם ישראל, אבל תוך כדי שמירה על האינטרסים הבסיסיים בתחום הלאומי והפוליטי.

מ ש ב ר ה ח י ב ו ך

כמחאה על החלת תכניות הלימודים הישראליות על בתי הספר במזרח ירושלים והמגמה לשנות גם את תכניות הלימודים בבתי הספר באזור, החליטו המורים ומנהלי לשכות החינוך בעידודה של ממשלת ירדן, לא לפתוח את בתי הספר בשנת הלימודים 1968. ההימנעות מפתוחת בתי הספר נועדה אף להכשיל את פעולות הממשל בהחזרת החיים היום-יומיים למסלולם התקין, ולהבליט את חוסר נכונותה של האוכלוסיה לשותף פעולה עם השלטונות. יחד עם זאת, במגעים שקיימו עם אנשי החינוך, קשה היה שלא להתרשם ממידת הכנות הסובייקטיבית, שהיתה נעוצה בטענתם, כי הם חוששים ל"יהודים" של בתי הספר בגדה המערבית. בעיניהם נראה היה שבכוונת שלטונות הממשל להביא לכך שבבתי הספר בגדה המערבית ילמדו את השפה העברית, ההיסטוריה העברית ושיעורי אזרחות על מדינת ישראל, כמקובל בבתי הספר הערביים בישראל. משהתברר לצמרת מערכת החינוך באזור ולראשי הערים, כי אין בכוונת שלטונות הממשל לכפות עליהם תכנית לימודים ישראלית, אלא להפעיל את ההוראה הסדירה בבתי הספר על בסיס תכנית הלימודים הירדנית, פרט להוצאת הקטעים הפוגעים בישראל ובעם היהודי שנדפסו בספרי הלימוד שלהם, הוצא מטעם ראשי הערים חוזר למורים, הקורא אותם לחזור לעבודה. הממשל מינה, עפ"י המלצת אנשי החינוך באזור, ועדה ממונה על עריכת בחינות הבגרות, ומערכת החינוך החלה לפעול כסידרה. בנושא החינוך סיפקה ההנהגה המקומית של האוכלוסיה את הלגיטימציה הלאומית למעשה שנחשב בארצות ערב כ"שיתוף פעולה" (דהיינו הפעלת מערכת החינוך), אולם כל כולה של פעולה זו היתה לטובת האוכלוסיה. השביתות וההפגנות שפרצו בבתי הספר באזור כולו ובמיוחד בשכם, פגעו באופן חמור לא רק בניהול הלימודים, אלא גם במהלך החיים היום-יומיים. במרוצת הזמן וכתוצאה מהתמורות הכלליות שחלו באזור, גברה התודעה הן בקרב המורים והן בקרב התלמידים, כי הפרעת הלימודים היא בעצם פגיעה חמורה בענין הלאומי שלהם.

ה צ ל ח ת ה מ מ ש ל

לשינוי בגישת האוכלוסיה כלפי הממשל הישראלי תרמו גורמים רבים: חיסול פיזי של הטרור (שעוד נדבר בו להלן), פעולות רבות בתחום הפיתוח הכלכלי ועלית רמת החיים. הרחבת הייצור החקלאי והתעשייתי, שיפורם של שירותי החינוך, בריאות וסעד, סלילת כבישים, תכניות פיתוח עירוניות, תנועה כמעט חפשית בגשרי הירדן

וכו'. לא אעמוד על נושאים אלה הן מקוצר המצע והן משום שהם מכוסים בפני אמצעי התקשורת.

מבין הנושאים שהממשל עסק בהם נציין את הבחירות לעיריות בשומרון שהיו במרץ 1972. בקיום הבחירות היה משום סיכום תקופה מסויימת ותוצאה מן המדיניות שנוקטה בתחום זה וכדאי לתארן, בהודמנות זאת. ב-1 באוגוסט 1971, פרסם חמדי כנען מאמר בשם "כיצד ניפטר מן הקפאון הזה?" במאמרו העלה חמדי כנען את הצורך להקים באזור מנהיגות אמיתית שתייצג את תושביו. מאחר והעיריות הן, לדעתו, המוסדות הייצוגיים היחידים הקיימים באזור — לכן יש לקיים בחירות לעיריות על מנת לבחור בהנהגה ייצוגית ברמה נכבדה.

מאמרו של כנען זכה להד גירחב וגרם להתעוררות. העתון אלקודס פתח את עמודיו למאמר תמיכה ברעיון זה, אולם ראשי העיריות בשומרון הגיבו בהתנגדות לרעיון הבחירות, אם כי לא אמרו מפורשות, שהם לא יציגו את מועמדותם. עמדתם השלילית של ממשלת ירדן ושל ארגוני המחבלים הגבירו לכאורה, את התנגדותם של ראשי העיריות לבחירות.

ב-19 בדצמבר 1971, פרסם הממשל את הצו בדבר עריכת בחירות לעיריות בשו-מרון ובריחו. הודעה זו יצרה מצב חדש. מנהיגי הציבור בשומרון נאלצו לשקול מחדש את עמדתם, לאור ההודעה על הבחירות העומדות להיערך במועד קרוב. מועצת עירית שכם המשיכה להחזיק בעמדת ההמנעות המופגנת ולא הציגה מועמדים לבחירות. לעומת זאת הופיעו אישי ציבור שונים אשר הודיעו על כוונתם "לרוץ" לבחירות, והחלו להכשיר את דעת הקהל לכך. הנמכת הטון בעמדה הירדנית, ששללה את עריכת הבחירות לעיריות, גילוי הנכונות להשתתפות בבחירות מצד שכבות רחבות של האוכלוסיה ועמדתו האיתנה של הממשל — כל אלה סייעו לשינוי עמדתם של מנהיגי הציבור בענין הבחירות.

כאשר נפתחה הרשמת המועמדים לבחירות הסתבר כי בכל ערי השומרון (מלבד בסלפית), הציגו עצמם לבחירה מספר מועמדים רב יותר ממספר המקומות הקצוב במועצות. בשכם, לעומת זאת, נסוגה רשימתו של חמדי כנען וביטלה את מועמדותה (לאחר שהמועמדים קיבלו מכתבי איום ונערכו שני נסיונות הצתה, האחד חנות של מועמד אחד והאחר במכונית של מועמד אחד). לאחר התלבטויות פנימיות, ולנוכח האפשרות שהבחירות בשכם לא תערכנה מחוסר מועמדים, ובגלל החשש שלבסוף יקבל קצין צה"ל לידו את ניהול העיריה, החליטו ראש העיר וחברי המועצה להציג את מועמדותם. בכל ערי שומרון נערכו הבחירות כסדרן ב-28 במרץ 1972, מלבד בסלפית שבה היתה "תזכיה". משמעות הבחירות במערכת היחסים בין הממשל לבין האוכלוסיה חורגת מן המישור המוניציפלי המקומי. התנהגות האוכלוסיה בבחירות הבליטה את כושרה לנקוט עמדה עצמאית בניגוד לרצונם של ממשלת ירדן ושל אירגוני החבלה. הבחירות הוכיחו כי האוכלוסיה מעדיפה ללכת בדרך של קידום אינטרסים מקומיים, במסגרת מציאות הממשל הישראלי, ואין היא רוצה לנקוט בעמדה אידיאולוגית פוליטית לפי הנחיות מבחוקן.

הפעילות החבלנית

את מהלך הפעילות החבלנית בשומרון ניתן לחלק לארבע תקופות:

א. התקופה שבין ספטמבר 67 ועד פברואר 69
בתקופה זו החלה הפעילות החבלנית, והיא הלכה וגברה בהדרגה. בתקופה זו היו 44 פיגועים בשומרון, מכלל 97 שנעשו ביהודה ושומרון.

ב. התקופה שבין מרץ 69 עד אוגוסט 70
זוהי תקופת השיא של הפעילות החבלנית בכלל. החבלנים נתעוררו מעובדת קיום "מלחמת ההתשה" בחזית המצרית ומנוכחותם הליגלית של החבלנים בירדן. בתקופה זו בוצעו בשומרון 68 פיגועים, מכלל 194 פיגועים שנעשו ביהודה ושומרון.

ג. התקופה שבין ספטמבר 70 ועד יוני 71
זוהי תקופת ירידה בפעילות החבלנית, שהושפעה ממבצעי החיסול והטיהור, שערכו זרועות הבטחון, הפסקת האש בחזית המצרית ומלחמת חוסיין במחבלים ("ספטמבר השחור", בפיהם). בתקופה זו היו 18 פיגועים בשומרון, מכלל 48 פיגועים ביהודה ושומרון.

ד. התקופה שבין יולי 71 ועד ספטמבר 1972
זוהי תקופת קפאון בפעילות החבלנית עם ניצני פעילות בתקופה האחרונה, כתוצאה מביקורי הקיץ של ערבים מהארצות השכנות, שהתנהלו בהיקף גדול מאוד (150 אלף איש), ואשר הביאו איתם "משלוח מנות" ...
בתקופה זו היו 15 פיגועים בשומרון, מכלל 30 פיגועים שנעשו ביהודה ושומרון.

הפיגועים

בסה"כ קטן מספר הפיגועים בשומרון מאשר ביהודה, וזהו חידוש או שינוי לגבי המוכר לנו מן ההיסטוריה של הלאומנות הערבית בדור האחרון.
מבין שלוש הנפות של שומרון: שכם, ג'נין וטול כרם היו בנפת שכם כמחצית הפיגועים. מבין הפיגועים בשומרון יש לראות את זריקת הרימונים כאמצעי השכיח ביותר. זריקת הרימונים היתה לעבר סוירים של זרועות הבטחון או כלי רכב ישראלים או לעבר מוסדות ציבור וממשל. הפיגוע בצורה זו היה על פי הרוב בעיר שכם.

סוג אחר של פיגוע הוא ירי מנשק קל או בזוקות, ג"כ כנגד מטרות אלה. כמטרה לפיגוע נבחרו במספר מקרים גם לשכות עבודה או אוטובוסים שהסיעו פועלים לעבודה בישראל. ככוונת המחבלים היה להקטין או להפסיק את יציאת הפועלים הערביים לעבודה בישראל, כדי לפגוע בכלכלה הישראלית ובמאמץ המלחמה שלה.
היו גם פיגועים או נסיונות לפיגועים בערביים מקומיים שנחשדו כמשתפי פעולה עם הממשל הישראלי.

הסוג האחר של הפיגועים הוא מה שנקרא בלשון הצבאית "חבלה קרה", דהיינו ביצוע חבלות ללא שימוש בנשק או בחומרי חבלה והם: ניתוק קווי טלפון, הצתות וחבלות אחרות הדומות לחבלות מסוג זה.

אירגוני המחבלים

האירגונים אשר קיימו ומנסים עדיין לקיים מאוזנים בשומרון הם: אירגון הפתח (שהיה דומיננטי בשטח זה), אירגון החזית העממית – הפלג של ג'ורג' חבש, כוחות השחרור העממיים, הצ'עיקה, חזית השחרור הערבית וחזית המאבק העממי. מתחילת שנת 69 נחשפו בשומרון 100 התארגנויות של מחבלים: בשנת 69 – 19 התארגנויות, בשנת 70 – 32, בשנת 71 – 40, ועד לספטמבר 72 – 9. בחשיפות אלה נעצרו ונשפטו מאות רבות של מחבלים. ההצלחה בחיסול הטרור בשומרון (כמו ביהודה) הושגה בגלל הגורמים הבאים:

- א. חסימתה המוחלטת של בקעת הירדן בפני חדירות ממזרח לירדן. כתוצאה מכך נסתם "צינור החיים" של הטרור ונמנעה אספקת הנשק והאנשים לקבוצות המחבלים.
- ב. פריסת מחנות צה"ל בעיקר בסיסי הדרכה ע"פ כל הנפות במחנות הנטושים של הלגיון הערבי, שיוותה לבוף הארץ מראה של נוכחות בכל מקום, מבלי לגרום הפרעה כלשהי לאוכלוסיה המקומית במהלך חייה היומיומיים.
- ג. שיתוף פעולה נאמן ויעיל בין כל זרועות הבטחון, שהביא לחשיפתן ולחיסולן של מרבית ההתארגנויות החשאיות.
- ד. מדיניות מושכלת של הממשל הצבאי, שהביאה בעקבותיה פיתוח ושיגשוג לאזור. מדיניות של שכר ועונש: שכר לאוכלוסיה השקטה ועונש לאלמנטים העוינים. עדותו של תושב שכם על המצב מסתכמת כדלהלן: "השלטונות אינם מפעילים כל לחץ על התושבים, התושבים באזור חיים חופש ודרור בניגוד לחיי הקלון שהיו מגת חלקם בעת השלטון הירדני. חופש תנועה, חופש ביטוי וחופש פעולה מאפיינים את חייו של האזרח בגדה המערבית. חייו טובים יותר מאשר חייו של הפלשתינאי החי בירדן..."

ההתיישבות בשומרון

לצערי, ההתיישבות וההתנחלות בארץ שומרון מאז ששת הימים נצטמצמה בתחום בקעת הירדן. עד היום הוקמו שם 9 ישובים בלבד והם:

- 2 האחזיות נח"ל, שהתאזרחו זה מכבר – מחולה וארגמן.
- 3 ישובים אורחים: מעלה אפרים, חמרה ובקעות.
- 4 האחזיות נח"ל: נח"ל גלגל, נח"ל נערן, נח"ל משואה ונח"ל גתית.

ההאחזות האחרונה, נח"ל גתית, הוקמה החודש במדבר שומרון ממזרח לסרטבה, ואנחנו מתפללים שבמהרה תבואנה האחזיות והתנחלויות נוספות והיא תחדל להיות "האחרונה" וה"צעירה" בהאחזיות. היא מוצגת בפני המשתתפים בכינוס החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה בברכה ובתקווה!

SECURITY AND SETTLEMENT IN SAMARIA

by

R. ZEEVI (pp. 139-146)

The administrative and military problems in Samaria are reviewed by Aluf Zeevi, outlining the recent history of the region, educational activities, cooperation with the local authorities and populace, the terrorist activities and the sparse Jewish settlement here since the Six Day War.